

עשרה בטבת – יציאה ממיצרים והרחבת הדעת | הרב אליעזר קשת'אל

¹הסיבה העיקרית וההלכתית לצום עשירי בטבת, כך נפסק להלכה, זה המצור שהחל ביום הזה, המצור על ירושלים. בספר יחזקאל נאמר לנביא לכתוב את "עצם היום הזה". הוא נמצא בבבל אבל הוא מקבל נבואה על זה שביום הזה החל נבוכדנצר להצר את צעדיה של ירושלים. מכאן והילך זה היום בו אנחנו עסוקים במצרים.

מיצרים זה סיבה לצער, לחנק ודוחק ומטרת הצער הגדול, כותב הרמב"ם בהלכות תעניות, היא לא רק להצטער על מה שהיה ועל מה שאין, אלא גם לעשות תשובה, לנסות לשנות את המצב. תשובה בכלל, ואולי תשובה שמתייחסת בצורה יותר ישירה לנושא של כל צום וצום. ואם הצום הזה הוא על עובדת הצרות והמצר, אולי נכון לומר שהתשובה ביום הזה, התשובה בכלל, היא לתת את הדעת על נושא היציאה מהמצור אל המרחב. לצאת מהצרות לעולם שיש בו יותר רוחב.

הרב חרל"פ כותב בספרו מעייני הישועה פרק ל"ו: "יסוד הגאולה להשתחרר מן הצמצומים, להיכנס למרחבי החכמה והדעת". גאולה זה יציאה מהמצור לא רק במובן הפיזי, שעם ישראל נמצא תחת שיעבוד של האומות, אלא יסוד הגאולה, עיקרה, זה בעולם הרוח. לצאת מהמצור הרוחני הנפשי, העיוני, השכלי, אל רוחב רוחב דעת, רוחב נפש, רוחב אישיות. "כל נטייה לצמצם את הכישרונות, גם אם נראה שהיא באה מצד ענווה ויראה, זו נטיית גלות". הגלות החלה במצור, המצר הרוחני של עם ישראל יצר מהלכי נפש אדירים, הרגלים אדירים וכל פעם שאנחנו משלימים עם הלך הרוח והנפש של צמצום האישיות, צמצום המחשבות והכישרונות, גם אם זה נראה קשור ליראה וענווה, זו נטיית גלות, רצון "להישאר במאסרים". זה גורם לנפילה, "זה גורם להפיכת אור לחושך ומתוק למר". העולם הרוחני הולך ונעלם. כדי שהעולם הרוחני יתפתח דרוש רוחב, העמקה, עיון, חיפוש, יציאה מתבניות נמוכות לתבניות רחבות יותר. אם ממשיכים להצטמצם "דומה האדם לבהמה".

"ולכן לא זו הדרך המובילה לגאולה, ראוי להתרחק מדרכים מצומצמות כאלה". זה לא קל, יש סוג של יראת שמים מדומה, סוג של ענווה פסולה, של מחשבה של אמונה שככל שהאדם יותר מצמצם את עצמו וכישרונותיו הוא יותר צדיק. חלילה, אומר הרב חרל"פ, "חלילה לדמות שצמצומים והמעטת כישרונות מביאים לתשובה. דרכים כאלה דרכי גלות המה. על דרך זו נאמר עימו אנוכי בצרה, גורם להבאת השכינה לגלות", והרי עיקר התשובה זה להעלות את השכינה מהגלות. כשהעולם הרוחני נקלט בקרבנו בצמצום, כדבר שגורם לעצירה של כוחות נפש ומחשבה, זה מה שנקרא שכינה בגלות. לכן אין חכמה ואין עצה "כי אם להגביר את המחשבות ולהרחיב את הדעת...לכונן את הרוח", כך סדרי היציאה מהמצור.

לעשות תשובה באמת, אומר הרב חרל"פ, זה לצאת מהמיצרים המחשבתיים, הרוחניים. להביא גאולה זה לגאול את השכינה והאמונה, זו תשובה גדולה שאנחנו נקראים אליה דווקא ביום של צער על העובדה שיש מצור, שיש צרות, שמשוהו לא רחב מספיק. "הרחיבי מקום אוהלך...האריכי מיתרייך", כך אומר הנביא. ירושלים, עולם הדעת, עולם הרוח והאמונה, דורש את רוחבו, גודלו והיקפו. סדרי העבודה בגלות הם באמת "בסוד לכי מעטי את עצמך, להיות חשדנות על עצמך", ככל שאדם יותר מרגיש את חסרונותיו הוא יותר ירא ה'. זו עבודת הגלות. אבל סדרי העבודה בגאולה שואפים להשיב את הירח לשלמותו, שלא יהיה בו שום מיעוט. בזמן הגאולה צריך לדאוג לגידול הכישרונות. אסור להמעיט את הרוח.

¹ שוכתב ע"י דוד וכטל - התשע"ה

הדברים האלו שכותב הרב חרל"פ כדרכי תשובה, הוא חוזר עליהם פעם אחר פעם, על החשיבות הגדולה מאוד של הרחבת הדעת והאמונה. גם בפרק נ"ח הוא כותב: "גאולה שתקטין את הדעת ותצמצם את הרגשות אין אנו רוצים כלל כי אין זו גאולה אלא ירידה. לא רק הגוף צריך להיגאל כי אם גם בעיקר הנפשות, הרוחות והנשמות". יש כאן קריאה חדה וברורה להרחיב את האמונה, את ההשכלה, להוסיף העמקה.

הוא פרסם גם מאמר ארוך שנקרא 'הד החיים הישראליים'. זה מאמר נשגב ועליון שעוסק בהרבה נושאים חשובים מאוד, בין השאר הוא מדבר על העובדה שאנחנו נמצאים בייסורים, עם ישראל סובל ייסורים קשים. אנחנו יודעים שכל ייסורים באים בגלל ביטול תורה. הגמרא אומרת שאם אדם רואה שייסורים באים עליו והוא לא מוצא מה הבעיה במעשיו, "יתלה בביטול תורה". זה נכון לא רק ביחיד, הוא כותב, זה נכון גם ברובד החברתי הלאומי. ביטול תורה, הוא אומר, "בגלל קוצר לימוד, בגלל חוסר רוחב בלמידת התורה". "אל לנו להסתפק במועט, הבו גודל לאלוהינו, לצאת מן המצומצם ולהיכנס במרחבי אורות שאין חקר לרוממותם". לא להסתפק במחשבות שטחיות, בפרשנות אנושית רגילה. כשלומדים תורה, כשמעיינים בענייני דעת ואמונה, בנושאי יראה, במידות, לא להסתפק, תמיד לחתור לעומק גדול יותר. תביעות גדולות של העמקה.

התורה צריכה להיות משהו שמעלה גם את הרגשות, אסור להסתפק רק ברגשות של יראה עמומים, ברגשות דת פשטניים. צריך להרחיב את עולם הרגש, להגיע לרוממות. "הלימודים הרחבים, העיונים האלוהיים, הם צריכים למלא תמיד את כל בתי רוחנו, אבל מאז שזנחנו והסתפקנו בהבנות קלות ושטחיות, זה מה שגרם לנו לאבד גם את טעם קדושת המצוות". הירידה בחיבת המצוות, הרגש בנושא אהבת המצוות קהה וירד בגלל שהסתפקנו בשטחיות. ואז המצוות "נטולות חיים ואנו נטולים במאסר וכלא", במצרים, "קיום המצוות הוא בדרך עול ומשא, בצמצום דעת וצמצום מחשבה, טורח ויגון". אנחנו רואים שבגלל צמצום והשפלת הדעת אין שמחה, אין חשק במצוות. "האם נוכל לשבת בחיבוק ידיים".

יש כאן קריאה חריפה "להרחיב חוגי הלימוד, במושכלות והשכלות, להשיב את ההכרה האלוהית ברוממות עוזה, לא מתוך עמל אלא מתוך נדיבות רוח". כשהמרחבים נפרסים ואין ידיעה שטחית נוצרת גם רענונות, שמחה, סקרנות, חיוניות. "ידיעה שטחית לא תיתן עוז ולא תיתן שובע, אדרבה היא מולידה עצב ורוגז שיממון ועצלות". "טועים אלו הסוברים להתברך בלבבם, מה להם ולרוממות", אין דבר כזה אומר הרב חרל"פ, "מיעוט הרצון והחפץ להסתכלות גבוהה ממקור משחית הוא בא, מעצלות מדומה".

הוא מציע עצה גדולה, "הווי מתאבק בעפר רגליהם והווי שותה בצמא את דבריהם". תסתכל על גדולי ישראל, על גאוני הרוח, כמה הם העמיקו, בבהירות, ברוממות, בגודל כישרון, הם לא המעיטו את כשרונם. תראה את המהר"ל איך הוא חקר לעומק, תראה את מרחב הדעת שלו, איך הוא לא ויתר על הבנת אף מדרש ברוחב דעת. תראה איך הרמב"ם ניסה להגדיל כל פסוק בתנ"ך, הוא ניסה לזכך ולרומם. זה "הווי מתאבק בעפר רגליהם". "על כל הכישרונות להתגדל ולהתרחב הרבה יותר מטבעם, זה הווי שותה בצמא. החכמה תוליד רגשות, רוחב ההשכלה יפעיל גם את אומץ הרגש שיעלה ויתגדל".

בהמשך הוא מדבר גם על עולם ההלכה. גם עולם ההלכה צריך לעורר רוח, רוחב מחקר ורוחב עיון. לדעתו זו התקיעה "בשופר גדול", זו מגמת היציאה לחרות, מעולם של מיצרים. זה אופייני לארץ ישראל ואופייני לירושלים. "אזירה דארץ ישראל מחכים". הרצון להיות באוויר הזך של ארץ ישראל הוא הרצון להינצל מביטול תורה. "בארץ ישראל צריכה להיות השגה נבדלת משאר הארצות, השגה גבוהה של חכמה, זה המקום היותר מוכשר להוביל מרחבי דעת וחיים". לכן בארץ ישראל לא לומדים בצמצום, לא בקטנות, רק ברוחב. בעמוד ר"מ, במערכה על שערי ארץ ישראל, הוא כותב: "הגאולה האמתית היא שחרור מסבל. דווקא בארץ ישראל הוא מקום השחרור, מקום גאולת הרוח". לכן הוא מעודד גם עולם של ציורים, ככה הוא קורא לזה, ציורים זה תפיסות נפש ודמיון. כשבאים לארץ ישראל "אי אפשר להישאר במצוות אנשים מלומדה, נתבעים להתחדשות הרוח בקיום התורה והמצוות". ואם לא מתחדשים ברוח נוצרת עזיבה של תורה ומצוות, והעולים

©

כל הזכויות שמורות

קוראים נבון - הוצאה לאור | ספרי הרב אליעזר קשת'אל |

ליצירת קשר – 0523907515 | navon.books@gmail.com | www.korim-navon.co.il

לארץ ישראל מתגעגעים לתורה והמצוות של חו"ל. אלו תחבולות היצר הרע. "כל הניגוד וכל עזיבת התורה והמצוות זה רק בגלל העצלות לרומם את הרוח להיות יותר עזה ומרוממת".

הוא אומר ביטויים חריפים, העבודה של חו"ל לא באה בחשבון, וכותב קריאות גדולות לרוחב דעת. קדושת ארץ ישראל "בהרחבה, בהתפרצות ימה וקדמה צפונה ונגבה, בוחלת הארץ הזו ביראת שמים מצומצמת, יראת שמים עצובה, היא דורשת יראה גדולה של מרץ רב ושמחה, גבורה וזריזות בהרמוניה". יש כאן המון קריאות לשוב לירושלים, להסיר את המצרים. אם זה נכון בארץ ישראל כולה זה נכון במיוחד בירושלים עיר הקודש. צריך להסיר את המצור מעל עולם הרוח והאמונה, מעל ירושלים. זה אומר, שכשבים לירושלים ולארץ ישראל, נדרשת הליכה והתחדשות, נדרשת אי הסתפקות בקיים ובנוכחי, צריכה להיות עליה מתמדת.

חס ושלום לא לתת למחשבות קטנות וצרות אופקים לגרום לשחזור של מחלות הגלות. יצאנו מהגלות בשביל לתקן ולהרחיב. צריך לדעת שיש קשר בין צרות דעת ומחשבה לצרות עין ולב. מי שדעתו צרה גם ליבו יהיה צר ומצומצם וגם עינו. מי שעינו צרה בדעה אחרת, בנושאי דעה אחרת, וליבו מכווץ ומאויס, איך הוא יכול להרחיב דעת, איך הוא יכול להרחיב מחשבות. אם אדם כל הזמן במלחמת צרות, צרה מול צרה, מבט צר ומבט עוין, איך הוא יכול להכיל מחשבות גדולות שהוא לא יכול להכיל נפשות שמולו. שאלו את הנביא, בתחילת שיבת ציון בימי בית שני, האם לצום, "האבכה", האם לצום בתשעה באב, בעשרה בטבת, הנה התחילה שיבת ציון, חזרנו לארץ, יש כבר מזבח ומקריבים קורבנות. הנביא אומר שזה לא מעניין אותו אם צמים או לא, אלא האם המחשבות רחבות או צרות, "איש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם והאמת והשלום אהבו", הרמב"ם אומר על זה בשמונה פרקים שצריך שלמות הדעת ושלמות המידות. אם כל אחד צר לרעהו, אם כל קבוצה אידיאולוגית צרה לרעותה, זו צרות דעת ולב, זו צרות מחשבה. אנחנו רוצים לצאת מהמצור שהנחית עלינו נבוכדנצר מלך בבל. "ידו פרס צר על כל מחמדיה".

זה מתחיל בבית המדרש, בנטיית העמקה, בשמחה על התפתחות הכישרונות, באיך לומדים ומה לומדים. באיזה איכות. צריכים להרחיב עוד ועוד את הדעת. הרחבת הדעת מרחיבה את הנפש והרגשות. ממילא אין צרות עין. יוסף, שאנחנו נפרדים ממנו השבוע, וקשה מאוד להיפרד מדמותו, הוא היה בעל רוחב דעת, "ויצבור יוסף בר כחול הים עד כי חדל לספור כי אין מספר", מי שבא מזרעו של יוסף עין רעה לא שולטת בו, הוא יכול להוסיף בלי גבול. זה מתחיל מרוחב הדעת של יוסף, מעומק האמונה, מהמבט הרחב והעמוק. במבט שטחי לא מגיעים לאותה סבלנות, רעות ואחוה. הוא לא חושב רעת רעהו בלבבו, הוא לא מוכן לחשוב מחשבות רעות על הזולת, על אלו שמכרו אותו. מאיפה זה צומח, מאיפה צומחת העמדה הנפשית הזו? רק מרוחב הדעת ומעומק האמונה, מהתוספת.

כל השפה משתנה, לא יעלה על הדעת שרוחב שכל של תלמידי חכמים יגרור לשפה צרה, לשפה דלילה, לקטנוניות, זו לא השפה של יוסף הצדיק, "וינחם אותם וידבר על ליבם". זה שיח אחר ושפה אחרת צריכה לצאת מבית המדרש. ככה אומר לנו הנביא, אם "האמת והשלום אהבו ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם", אז "צום החמישי וצום העשירי יהפכו לששון ושמחה". יש מי שיפחד מששון ושמחה כי זה קצת מרחיב לב, אבל זה בדיוק העניין.

פה בבית המדרש שלנו אנחנו משתדלים להתאמץ להרחיב, דעת ואופקים, יש לנו עוד המון מה להתקדם, גם בעומקי האמונה, וגם בעומקי הלב והנפש. אבל פה בבית המדרש שלנו, כשאנחנו עמלים על הרחבת הדעת, אנחנו נעמול גם על הרחבת הנפש, העין והלב. אנחנו נכנסים לתקופת השובב"ם – שמות וארא בוא בשלח יתרו משפטים. תקופה שדורשת מאיתנו את העלאת הדיבור למעלה. בעת הזאת, בשנה הזאת, בזמן שיש הרבה פילוגים לצערנו והרבה וויכוחים, והזירות השונות לוהטות, זה הזמן שדווקא תלמידי חכמים ירחיבו את דעתם, יצאו מהמצרים, ממצרי המחשבה, הלב והדיבור. אדרבה, יבוררו הדעות, אפשר להתווכח, זה בית מדרש, אפשר להתווכח, אבל הכול מתוך רוחב דעת, אבל לא בצרות עין ולב. אנחנו ביום של תשובה

©

כל הזכויות שמורות

קוראים נבון - הוצאה לאור | ספרי הרב אליעזר קשת'אל |

ליצירת קשר – 0523907515 | navon.books@gmail.com | www.korim-navon.co.il

ואנחנו מקווים שה' יאיר את עינינו ואת כל ישראל עוד ועוד ללכת בעקבות דברי הקודש הללו של גאון ישראל וקודשו הרב חרל"פ, לצאת מהמצרים אל המרחב, "מן המצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה", המענה האלוהי הוא המרחב, מרחבים אדירים שקוראים לנו ואנחנו נקראים אליהם. בזכות שניתן את דעתנו לדבר הזה ביום הצום הזה, ה' גם ישפוך רוח של תלמידי חכמים של ארץ ישראל שנקראים נועם, שמנעימים זה לזה בהלכה, תלמידי חכמים של ירושלים עיר הקודש שצריכה עוד ועוד לצאת מהמצור.